

Ochilova Dilmura Bekzod qizi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

“Xalqaro huquq” fakulteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida kafolatlangan fuqarolik huquqlarining amaliy ahamiyatini ochib beradi. Maqolada zamonaviy jamiyatda fuqarolikning ahamiyati, davlat bilan munosabatlaridagi o'rni, shuningdek, uning shaxsga beradigan imtiyozlari va majburiyatlari yoritiladi. Maqolaning asosiy maqsadi – fuqarolikni faqat hujjat (pasport) darajasida emas, balki uning huquqiy va ijtimoiy jihatlarini chuqur o'rganish orqali tushunishga yordam berish. Maqolada shuningdek, fuqarolarning o'z huquq va majburiyatlarini yetarlicha bilmasligi, jamiyatdagi ba'zi fuqarolar tomonidan pasport fuqarolikning yagona belgisi sifatida qaralishi kabi muammolar tahlil qilinadi.

ГРАЖДАНСТВО: НЕ ТОЛЬКО ПАСПОРТ, НО И ПРАВОВОЙ СТАТУС

Очилова Дилнур

Студентка первого курса факультета «Международное право» Университета мировой экономики и дипломатии

Аннотация: Данная статья раскрывает практическое значение гражданских прав, гарантированных Конституцией Республики Узбекистан. В статье освещаются правовые основы гражданства в современном обществе, его роль в жизни личности и во взаимоотношениях с государством, а также привилегии и обязанности, которые оно накладывает на человека. Основная цель статьи – помочь понять гражданство не только на уровне документа (паспорта), но и путем глубокого изучения его правовых и социальных аспектов. В статье также анализируются такие проблемы, как недостаточная осведомлённость граждан о своих конституционных правах и обязанностях, а также восприятие некоторыми членами общества паспорта как единственного признака гражданства.

CITIZENSHIP: NOT JUST A PASSPORT, BUT LEGAL STATUS

Dilmura Ochilova

a first-year student at the "International Law" faculty of the University of World Economy and Diplomacy

Annotation: This article explores the significance of civil rights guaranteed by the Constitution of the Republic of Uzbekistan. It covers the legal foundations of citizenship in modern society, its importance in an individual's life and their relationship with the state, as well as the privileges and obligations it entails. The main objective of the article is to help understand citizenship not merely at the documental (passport) level but through an in-depth examination of its legal and social aspects. The article also analyzes issues such as citizens' insufficient awareness of their constitutional rights and duties, as

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

well as the perception among some members of society that a passport is the sole indicator of citizenship.

Kalit soʻzlar: *Fuqarolik tushunchasi, fuqarolarning huquqlari, huquqiy ong, pasport, fuqaroning huquqiy maqomi, davlat va fuqaro munosabatlari, huquqiy majburiyatlar, fuqarolikning ijtimoiy ahamiyati, ikki fuqarolik, apatridlar muammosi, zamonaviy jamiyatda fuqarolik.*

Kirish

Bugungi zamonaviy jamiyatda “fuqarolik” degan soʻz koʻpchilik uchun pasport, ID-karta kabi shaxsni tasdiqlovchi hujjatlar bilan cheklanib qolgan. Lekin aslida, fuqarolik - bu shunchaki hujjat emas, balki har bir insonning huquqlari, majburiyatlari va davlat boshqaruvidagi muhim ishtirokini taʼminlovchi huquqi hamdir. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahririda VI bob “Fuqarolik” bobi hisoblanadi. Unda fuqarolarning huquqlari aniqroq himoyalangan. VI bob oʻz ichiga 22-23-24-moddalarni oʻz ichiga oladi. Va ushbu moddalarda davlat hududidagi yagona fuqarolik, tenglik, fuqarolikka ega boʻlish va uni yoʻqotish qonun bilan belgilangani va fuqarolar davlat himoyasida ekanligi mavzulari keng yoritilgan. Shunga qaramay bugungi kunda zamonaviy jamiyat orasidagi koʻplab shaxslar fuqaro sifatida qanday huquq va majburiyatlarga ega ekanliklarini bilishmaydi.

Asosiy qism

Fuqarolik – bu shaxsning davlat oldida mavjud boʻlgan huquqlari va majburiyatlari hamda ularning jamiyatdagi ijtimoiy hayotda ishtirokini ifodalovchi tushuncha hisoblanadi. Fuqarolikning asosini konstitutsiyada belgilangan huquqlar (masalan, ovoz berish, erkin fikr bildirish, taʼlim olish) va majburiyatlar (soliq toʻlash, qonunlarga rioya qilish) tashkil etadi. Zamonaviy dunyoda fuqarolik faolligi atrof-muhitni muhofaza qilish, inson huquqlari himoyasi kabi sohalarida ham namoyon boʻlmoqda.

Qiziqarli fakt shundaki, "fuqarolik" tushunchasi qadimgi Yunon va Rim davlatlarida paydo boʻlib, faqat erkin erkaklarga nisbatan qoʻllanilgan. Bugungi kunda esa u barcha jins, irq va millat vakillari uchun teng huquqli asosga ega. Jamiyat rivoji uchun fuqarolarning huquqiy ongi, ijtimoiy masʼuliyati va hamjihatligi muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, fuqarolik nafaqat qonuniy status, balki faol ijtimoiy hamkorlik va global muammolarga yechim topishda ishtirok etishni ham oʻz ichiga oladi. Demokratik jamiyatlarda fuqarolarning siyosiy jarayonlarda qatnashishi, nodavlat tashkilotlar (NNT) faoliyati va fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanishi muhim koʻrsatkich hisoblanadi. Masalan, Skandinaviya mamlakatlarida fuqarolarning 70% dan ortigʻi saylovlarda qatnashadi, bu esa ularning siyosiy ongining yuqori darajasidan dalolat beradi.

Fuqarolik tushunchasi endi virtual makonda ham oʻz aksini topmoqda. “Raqamli fuqarolik” atamasi internetda huquq va majburiyatlarni bilish, xavfsiz foydalanish va onlayn platformalarda masʼuliyatli harakat qilishni anglatadi. Yevropa Ittifoqi soʻnggi 10 yilda raqamli fuqarolikni rivojlantirish boʻyicha 15 dan ortiq dasturlarni amalga oshirdi.

Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 2023-yilda qabul qilingan yangi tahririda fuqarolik institutini mustahkamlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini kengaytirish, shuningdek, ularning davlat bilan munosabatlarini aniqroq tartibga solish maqsadida bir qator muhim oʻzgartirishlarni joriy etildi. Yangi tahrirda fuqarolik masalalari VI bobda (22–24-moddalar) chuqurroq yoritilgan boʻlib, unda zamonaviy

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

jamiyatdagi dolzarb muammolar, xususan, fuqarolarning tengligi, yagona fuqarolik va fuqarolarning huquqlari kabi masalalar hisobga olingan.

1. Fuqarolikning yagona va teng huquqliligi tamoyili (22-modda)

Konstitutsiyaning 22-moddasida fuqarolikning yagona va teng huquqli asosda belgilanishi qat'iy tartibga solingan. O'zbekiston Adliya vazirligining 2023-yilgi monitoringi shuni ko'rsatadiki, yangi tahrir qabul qilingandan beri fuqarolarning 87% o'z huquqlarining tengligini his qilayotganini bildirgan.

22-modda asosida quyidagi tamoyillar mustahkamlangan:

- Butun mamlakat bo'ylab yagona fuqarolik tizimi
- Barcha fuqarolar uchun teng huquqlilik
- Qoraqalpog'iston Respublikasi fuqarolarining maxsus maqomi
- Fuqarolikka ega bo'lish va yo'qotishning qonuniy tartibi

2. Davlatning fuqarolarni himoya qilishi (23-modda)

23-modda davlatning fuqarolarini himoya qilish majburiyatini belgilaydi. Tashqi ishlar vazirligining 2024-yil yanvar holatiga ko'ra, O'zbekiston chet elda yashovchi 2,3 million fuqarosini himoya qilmoqda. Moddaning asosiy qoidalari:

Fuqarolarni chet elda himoya qilish kafolati

- Fuqarolarni majburiy deportatsiya qilish taqiqi
- Muhojirlar bilan aloqalarni rivojlantirish

3. Chet el fuqarolari va apatridlarning huquqlari (24-modda)

24-modda chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning huquqlarini tartibga soladi. BMT Qochqinlar bo'yicha Oliy komissarligining (UNHCR) 2023-yil dekabr hisobotiga ko'ra:

- O'zbekistonda 7,920 apatrid ro'yxatga olingan
- 2021-2023 yillarda 3,456 apatridga fuqarolik berildi
- Fuqarolik berish tartibi qisqartirildi

O'zbekiston Respublikasida fuqarolik sohasida bir qator dolzarb muammolar mavjud bo'lib, ularning asosiy sabablari qonunning amaliyotdagi nuqsonlari va jamiyatda huquqiy ongning pastligidadir. Ushbu muammolarning asosiy turlari va ularga ishlab chiqilgan yechimlar aniq statistik ma'lumotlar va rasmiy manbalarga asoslanib keng yoritilgan.

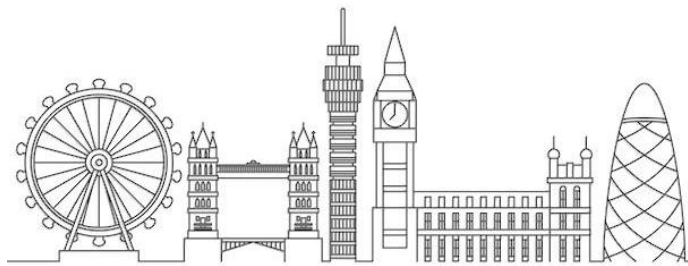
1. Migratsiya bilan bog'liq muammolar

O'zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligining 2023-yilgi statistikasiga ko'ra, xorijda ishlayotgan O'zbekiston fuqarolarining soni 2,5 millionga yaqin ekan. Migratsiya bilan bog'liq asosiy muammolar:

- Fuqarolik huquqlarining cheklanishi: Ko'pgina mamlakatlarda mehnat migrantlari mahalliy fuqarolarning huquqlaridan to'liq foydalana olmaydi.
- Konsullik himoyasining yetarli emasligi: Tashqi ishlar vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda faqat 37% migrantlar konsullik xizmatlaridan to'liq foydalangan.
- Bolalarning ta'lim muammolari: UNICEF hisobotiga ko'ra (2023), xorijda yashovchi o'zbek fuqarolarining 28% bolalari muntazam ta'lim ola olmayapti.

Yechimlar:

- Migrantlar huquqlarini himoya qilish bo'yicha maxsus dasturlarni ishlab chiqish (2024-yil uchun 12 milliard so'mlik ajratma)
- Xorijda konsullik xizmatlarini kengaytirish (2025-yilgacha 15 yangi konsullik ochish rejasi)

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

- Migrant shaxslarning farzandlari uchun maxsus ta'lim dasturlarini ishlab chiqish

2. Ikki fuqarolik muammolari

Ichki ishlar vazirligining 2024-yil yanvar holatidagi ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda 48,742 kishi ikki fuqarolikka ega. Asosiy muammolar:

- Huquqiy noaniqliklar: Ikki fuqarolikka ega bo'lgan shaxslarning 50% ga yaqini o'z huquqlari haqida to'liq ma'lumotga ega emas.

- Moliyaviy majburiyatlarning ikki tomonlama qo'llanilishi: 2023-yilda 1,245 holatda ikki mamlakat soliqlarini to'lash majburiyati qo'yilgan.

- Xavfsizlik tahdidlari: 2022-2023 yillarda 87 ta holatda ikki fuqarolikka ega bo'lgan shaxslar terrorizm faoliyati bilan shug'ullanganlikda ayblangan.

Yechimlar:

- Ikkilamchi fuqarolikni tartibga soluvchi maxsus qonun loyihasi

- Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish (2025-yilgacha 5 ta yangi ikki tomonlama shartnoma imzolash rejasi)

3. Apatridlar muammosi

BMT Qochqinlar bo'yicha Oliy komissarligining (UNHCR) 2023-yil dekabr hisobotiga ko'ra:

- O'zbekistonda 7,920 apatrid ro'yxatga olingan

- Ularning 62% sovet davrida fuqarolikni rasmiylashtirmagan oilalarning avlodlari

- 23% chet el fuqarolari bilan turmush qurgan ayollar

- 15% hujjatsiz mehnat migrantlari

Yechimlar:

- "Apatridlikni bartaraf etish milliy dasturi" (2023-2025)

- Fuqarolik berish tartibini soddalashtirish (2023-yildan beri 3,456 kishiga fuqarolik berilgan)

- Maxsus ijtimoiy dasturlar yaratish

4. Jamiyatda huquqiy ongning pastligi

Fuqarolik madaniyatini shakllantirishda ta'lim asosiy omil hisoblanadi. Maktablarda fuqarolik huquqlari va majburiyatlari bo'yicha darslar o'qitilishi, talabalar loyihalarida jamoat muammolarini hal qilishga jalb etilishi samarali usullardan. Finlyandiya ta'lim tizimi buning yaxshi namunasi – bu yerda bolalar 7 yoshdan boshlab ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish orqali fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirishadi. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 2023-yil noyabr oyidagi keng qamrovli tadqiqotiga ko'ra:

- Fuqarolarning 71% o'z huquqlarini to'liq bilmaydi

- Qishloq joylarida bu ko'rsatkich 82% ni tashkil etadi

- Ayollarning faqat 39% konstitutsiyaviy huquqlarini biladi

- Yoshlar orasida huquqiy bilim darajasi 65% ni tashkil etadi

Yechimlar:

- "Huquqiy savodxonlikni oshirish milliy dasturi"ni tashkil etish (2023-2026)

- Maktablarda maxsus huquq fanini joriy etish (2024-yil sentyabrdan boshlab)

- Ommaviy axborot vositalarida huquqiy ko'rsatuvlarni kengaytirish (haftalik 5 ta yangi dastur)

Xulosa

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

O'zbekiston Respublikasining 2023-yilgi Konstitutsiyasining yangi tahririda fuqarolik masalalari yanada aniqroq va kengaytirilgan qamrovda tartibga solindi. VI bob ("Fuqarolik")da davlatning yagona fuqarolik tamoyili mustahkamlandi, fuqarolikning olinishi va yo'qotilishi qonun bilan belgilandi (22-modda), shuningdek, O'zbekiston fuqarolarining davlat tomonidan himoya qilinishi ta'minlandi (24-modda). Yangi tahrirda fuqarolarning huquqlari va erkinliklari yanada kengaytirilib, ularning ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy ishtirokini mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlar ko'rsatildi.

Biroq, fuqarolikning huquqiy jihatlari bilan bog'liq dolzarb muammolar, jumladan, ikki fuqarolik, apatridlar holatlari, fuqarolarning o'z huquq va majburiyatlarini yetarlicha bilmasligi kabi masalalar saqlanib qolmoqda. Bunga yechim sifatida huquqiy bilim targ'ibotini yanada kuchaytirish, fuqarolik to'g'risidagi qonunlarni aniqroq va sodda tarzda izohlash va fuqarolarning huquqiy ongini oshirish zarur. Shuningdek, migratsiya jarayonlarini tartibga soluvchi mezonlarni takomillashtirish, ikki fuqarolik va fuqaroliksizlik (apatridlik) holatlarini bartaraf etish uchun xalqaro hamkorlikni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahririda fuqarolikni nafaqat pasport bilan cheklanmaganligini, bu muhim huquqiy maqom ekanligi, balki har bir shaxsning davlat oldidagi mavqeini belgilovchi muhim institut sifatida mustahkamlaydi. Fuqarolikning ijtimoiy ahamiyatini oshirish va uning huquqiy jihatlari amalga qo'llash orqali jamiyatda adolat va tenglikni ta'minlash mumkin. Xulosa qilib aytganda, zamonaviy fuqarolik faqatgina pasportga ega bo'lishni emas, balki, jamiyat va davlat rivojida faol ishtirok etishni talab qiladi. Buning uchun huquqiy ong va huquqiy madaniyatni oshirish dolzarb masala hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (2023-yilgi yangi tahrir) <https://lex.uz/docs/-6445145>
2. Fuqarolik to'g'risidagi qonun (2020) <https://lex.uz/docs/-4761984>
3. BMT Qochqinlar bo'yicha Oliy komissarligining (UNHCR) 2023-yil dekabr hisoboti <https://www.unhcr.org/global-trends>

